

Závěr

Případ trestní kauzy Jana Antonína Bati dospěl konečně po šedesáti letech k svému závěru. Jednalo se o ryze politickou kauzu. Mohutný rozmach Zlína a firmy Baťa, který proběhl ve třicátých letech byl dílem jediného muže – J. A. Bati. J. A. Baťa byl velmi úspěšný podnikatel, který ale neměl příliš rozvinuté politické cítění. Byl mužem velkých cílů, ale nikoliv zákulisního vyjednávání. Příliš často říkal to, co si myslel. Tím se však dostal do střetu s vládnoucí garniturou. Jeho podnikatelský úspěch a sociální cítění bylo trnem v oku komunistům. Svými vyjádřeními v kritickém roce 1938 se dostal do střetu s prezidentem Benešem, který mu tuto opozici nikdy neodpustil. To, že firma Baťa představovala konkurenční riziko pro mnoho obuvnických západoevropských a zejména amerických firem Baťovi paradoxně za války velmi přitížilo. Dostal se na černou listinu britskou a americkou z jediného důvodu – aby se ho zbavila konkurence. K tomu se přidala svízelná situace v okupovaném Zlíně, kterého se nehodlal J. A. Baťa dobrovolně vzdát. Stál si za svým s pocitem, že tak může alespoň částečně zmírnit již tak napjaté poměry v protektorátu. Například mnoho českých vědců našlo díky Baťovi útočiště ve Zlíně po té, co byly zavřeny české vysoké školy. Proto se odmítl veřejně připojit k zahraničnímu odboji, což po něm požadoval prezident Beneš a britská a americká vláda. Přesto poskytl zahraničnímu odboji mnoho finanční a materiální podpory, což bylo před Národním soudem zamlčeno. Přes tyto nemalé problémy se Baťovi podařilo vybudovat novou základnu pro svoje podnikání v Brazílii, za což byl posléze dokonce navržen na Nobelovu cenu míru. Před Národním soudem ale tento fakt byl vykládán jako příprava na vysídlení českého národa do Patagonie a tudíž jako zločin.

Zlínský podnik byl v roce 1945 na základě dekretů prezidenta republiky znárodněn, což byl jistě v té době legální čin. Stojí sice za úvahu, zdali samotné vydání znárodnovacích dekretů v předvečer ustanovení Prozatímního Národního shromáždění, bylo vzhledem k jejich závažnému obsahu přímo nesouvisejícímu se stavem ústavní nouze za války legitimní, ale ze současného hlediska jde o věc zcela bezpředmětnou, protože tyto dekryty jsou nadále součástí právního řádu ČR. Nicméně po tomto znárodnění vyvstala závažná otázka, zdali bude nutné vyplatit náhradu za

takto znárodněný podnik a případně v jaké výši. Bylo evidentní, že půjde o nemalou sumu v řádech miliard korun. To byla pro hospodářství, které se mělo vzpamatovat z válečných otřesů, astronomická částka. Z tohoto ryze politického důvodu byla otevřena trestní kauza J. A. Bati. V této těsně poválečné době vzrůstala role komunistické strany, což jak známo vyvrcholilo únorem 1948. Komunisté by rádi viděli Baťu před retribučním soudem a proto proti němu rozdmýchali velice negativní mediální kampaň, která měla ovlivnit lidové naladění obyvatel. Jimi ovládané Ministerstvo vnitra, ve spolupráci s okresním národním výborem ve Zlíně a vedením znárodněného podniku Baťa Zlín, tak připravilo rozsáhlé trestní oznámení proti J. A. Baťovi. Tím se začal na jaře 1947 zabývat Národní prokurátor, který posléze podal obžalobu k Národnímu soudu.

Tato obžaloba byla postavena na smyšlených základech a nad to neobsahovala skutek, za který byl posléze J. A. Baťa Národním soudem odsouzen. Samotné řízení před Národním soudem bylo velmi zmanipulované a v zastoupení tribunálu nakonec převážil hlas komunistů. J. A. Baťovi bylo odepřeno právo na řádnou obhajobu, ta mu nebyla ani doručena do vlastních rukou, ani mu nebylo umožněno se soudu zúčastnit. Nelze se za tohoto stavu podívat, že si Národní soud nakonec nějaký důvod pro odsouzení obžalovaného přeci jen našel. Byl odsouzen podle § 4 velkého retribučního dekretu. Na tento paragraf snad nebyl nikdo jiný retribučními soudy odsouzen. Původně měl sloužit jako nástroj proti protibenešovské opozici v exilu, jako byl Š. Osuský, M. Hodža či gen. Prchala (toho odmítla vydat Velká Británie k trestnímu stíhání do ČSR). Odsouzeným na šedesát let podle tohoto paragrafu byl J. A. Baťa, proti kterému ale nebyl primárně namířen. § 4 obsahoval velmi vágní dispozici a tudíž byl velmi snadno zneužitelný.

Odsouzení J. A. Bati Národním soudem k patnácti letům žaláře a konfiskaci majetku tak poskytlo dostatečnou záminku proto, aby se nemusela vyplácet náhrada za znárodněnou firmu Baťa a.s. Zlín. To platilo pro české úřady až do loňského roku.

Mimo tuto zpolitizovanou kauzu v ČSR musel J. A. Baťa po druhé světové válce čelit ještě dalšímu stejně závažnému nebezpečí. Syn zakladatele firmy Baťa – Tomáš Baťa ml. a jeho matka vznesly vůči J. A. Baťovi nárok na celou světovou organizaci Baťa. Argumentovali tím, že jsou dědici Tomáše Bati a že kupní smlouva

mezi Tomášem Baťou a J. A. Baťou z roku 1931 je neplatná. Podali mnoho žalob po celém světě a tak začalo mnoho právních bitev o majetek firmy, které se táhly mnoho let. Nemocný a mnohaletými spory unavený J. A. Baťa nakonec kapituluje a v roce 1962 uznává nároky Tomáše Bati ml., kromě majetku na území Brazílie, která se stala jeho novým domovem. Značně nápomocný na straně Tomáše Bati ml. v těchto sporech byl i Československý stát, který odmítl vydat doklady o právech J. A. Bati, které zůstaly ve Zlíně.

Tomáš Baťa ml. tak nakonec získal navzdory poslední vůli svého otce celosvětovou organizaci Baťa, ovšem oslabenou o domovskou centrálu ve Zlíně. Není proto překvapující, že po pádu komunismu v Československu, se Tomáš Baťa ml. pokusil získat zpět rodinný majetek popř. náhradu za jeho znárodnění. Pokus o privatizační projekt Zlínského podniku nakonec selhal a tak zbyla pouze cesta k vyplacení náhrady. Posledním krokem v této snaze byla stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, která však byla neúspěšná.

Zároveň s pádem komunismu a se snahou Tomáše Bati ml. o vyplacení náhrady za znárodnění, vznikla iniciativa, která měla zbavit J. A. Baťu nespravedlivého odsouzení. První pokus, který učinil generální prokurátor ČR JUDr. Šetina byl neúspěšný. Nejvyšší soud ČR jeho stížnost pro porušení zákona zamítl, aniž se vůbec zabýval hmotněprávní stránkou věci. Jednalo se o rozhodnutí poněkud nešťastné, nejspíše opět poplatné době svého vzniku, které zabránilo průchodu spravedlnosti na dalších třináct let. O politickém pozadí tohoto rozhodnutí svědčí dobové tiskové zprávy, které dokládají, že se mnozí politici opět začali obávat nutnosti vyplácet náhradu za znárodněný majetek, v případě, že by byl J. A. Baťa zproštěn viny. Díky snaze rodiny J. A. Bati a přístupu městského státního zastupitelství v Praze byla nakonec umožněna obnova řízení, která proběhla v roce 2007. Rozhodnutím městského soudu v Praze byl následně J. A. Baťa po šedesáti letech osvobozen. Jediným svědkem v tomto řízení byl Tomáš Baťa ml., který se svého strýce rozhodně zastal a splatil mu tak alespoň částečně svůj dluh.

V současné době tak stojí rodina J. A. Bati před rozhodnutím zdali podat svůj vlastní nárok na náhradu za znárodněný majetek firmy. Je nepochybné, že po očištění jména J. A. Bati by jejich nároky měly nepochybně větší šanci na úspěch. Z pohledu

českých úřadů byl výhradním vlastníkem firmy Baťa J. A. Baťa a nikoliv Tomáš Baťa ml. Česká republika, jak ostatně vyjádřila v nedávném řízení před Evropským soudem pro lidská práva, vždy považovala kupní smlouvu z roku 1931 za platnou. Proto by měly být všechny nároky Tomáše Bati ml. resp. jeho dědiců odmítnuty jako neopodstatněné a naopak by měly být přezkoumány nároky dědiců J. A. Bati. Rozhodným orgánem pro vyplácení náhrady je Ministerstvo financí. Dle současné judikatury Ústavního soudu by se mělo ministerstvo těmito nároky zabývat. Je otázkou, jak případně rozhodne. Zdali odmítne nároky s poukazem na to, že dekrety prezidenta republiky již nemohou zakládat právní vztahy (v souladu se starší judikaturou Ústavního soudu), nebo zdali rozhodne na základě dekretu č. 100/1945 Sb. ve prospěch žadatelů. Jde opět o politicky velmi citlivé rozhodnutí, které mimo jiné stát případně velmi finančně zatíží. Je ale otázkou, jestli by neměla po šedesáti letech převládnout (stejně jako v trestní kauze J. A. Bati) přeci jen spravedlnost popř. morální právo na náhradu navzdory fiskálním dopadům tohoto rozhodnutí. V případě, že by Ministerstvo tuto žádost zamítlo, mohou se pochopitelně oprávněné osoby domáhat svých práv před nezávislými soudy, které by se neměly nechat ovlivnit politickými otázkami rozhodnutí.

Tato celá kauza je malým příspěvkem k živé diskuzi o poměrech československé politiky a justice během druhé světové války a v období těsně poválečném. Formálně v Československu převládaly demokratické poměry až do února 1948, ale bylo tomu skutečně tak? Jedna zjevně zpolitizovaná kauza samozřejmě nezakládá totalitní režim, ale jen případné budoucí výzkumy mohou ukázat kolik procent retribučních případů bylo zpolitizováno. V této souvislosti by pak mohla v budoucnu vzniknout debata o tom, zdali neposunout rozhodné datum dle zákona č. 119/1990 Sb. a zákona č. 87/1991 Sb. před rok 1948.

Pro českou justici je nepochybně dobře, že se po tolika letech odhodlala k nápravě této křivdy. Snad bude do budoucna tak opět platit masarykovské heslo „Pravda zvítězí“.